

A LOMBJÁT VESZTETT KERT FÓKUSZPONTJAI

Örökzöldek, télen virágzók

Amikor a változatos színekben pompázó látványos őszi lombok lehullnak, a kert felölti téli arcát.

A lombját vesztett kertben a legfőbb látványosságok immár a különböző

– tű-, pikkely- vagy éppen lomblevelű – örökzöldek lesznek.

Jelenlétük megnyugtató állandóságot biztosít, és életet visz az alvó kertbe.

Mit nyújthat még a téli kert? Elvértve megjelenő téli virágokat, melyek e virágszegény időszakban rendkívüli figyelmet kapnak és ragyogással töltik be a fagyoskodó ágyásokat.

Az örökzöldek olyan fás szárú növények, melyek levelei több évig élnek, folyamatosan cserélődnek, éppen ezért a téli hónapokban is lombosak és díszítik kertünket. A hosszabb élettartamú levelek nagy előnye, hogy nincs szükség minden évben a lombfelület előállítására és az ehhez szükséges tápanyagok felvételére, azaz az örökzöldek kevesebb tápanyaggal is beérik. A másik nagy előny, hogy a tavaszi, enyhébb idő beköszöntével azonnal beindulhat a fotoszintézis, nem kell időt fordítani a lombfelület kifejlesztésére. A télen is aktív örökzöld növények számára ugyanakkor komoly gond a fagyott talajból a vízfelvétel, amit a párologtatás minimalizálásával kompenzálnak, máskülönben télen kiszáradnának. Ezért van sok örökzöldnek kis felületű tű- és pikkelylevele, a lomblevelűeknek pedig vaskos, bőrnemű vagy éppen viaszbevonatú levele.

Tűlevelűek és társaik

Mint az iménti sorokból már kiderült, az örökzöldek – levélforma szerint – három nagy csoportra oszthatók. Az első csoportot a **tűlevelűek** alkotják, ez a fenyők és tiszafák „fedőneve”. Többnyire ellenálló, a teleket jól bíró, jellemzően fényigényes fajok tartoznak ide, mint például a tiszafa (*Taxus baccata*) vagy a képen látható törpefenyő (*Pinus mugo*).

A **pikkelylevelűek** csoportja a ciprusokat, tujákat és egyes borókákat foglalja magába. Mint nevük mutatja, leveleik néhány milliméteres kis pikkelyekké változtak, és szorosan a szárra simulnak.

A borókák egy része ugyanakkor részben vagy teljesen tűleveleket nevel. Utóbbiak közé tartozik a Bugacon védett őshonos állományt alkotó, szárazság- és napfénytűrő közönséges boróka (*Juniperus communis*) is, melynek a nemesítési munka eredményeként immár számos terület (pl. 'Nana aurea'), oszlopos (pl. 'Bakony') és csüngő ('Horstmann') kertészeti fajtája van.

A fogalmat szűkebben értelmezve hajlamosak vagyunk az első két csoportra – a tű- és pikkelylevelűekre – gondolni az örökzöldek említésekor, pláne így a karácsony közeledtével. Jó tudni azonban, hogy létezik egy igen változatos harmadik csoport, a **lomblevelű örökzöldeké**, amely egyebek között a tűztövis (*Pyracantha coccinea*) és a széleslevelű ezüsfát (*Elaeagnus ebbingei*) foglalja magába.

A hazai kertekbe az 1800-as évek végéig alig telepítettek örökzöldeket. Az első nagyhatású kísérletek a „virágos gróf” Ambrózy-Migazzi István (1869–1933) nevéhez kötődnek. A gróf Malonyán (mai Szlo-

Tűlevelű örökzöld (törpefenyő)

Pikkelylevelű örökzöld

Örökzöldeket mintegy egyharmados arányban ajánlott alkalmazni (Avalon Park, Miskolc)

Lomblevelű örökzöld (széleslevelű ezüsfű)

FOTÓ: ISTVÁNFI ZSÓFIA

VANNAK FÉLÖRÖKZÖLDEK IS

A klasszikus örökzöldekén kívül eső, amolyan átmeneti csoportot alkotnak a félörökzöld fás szárú növények. Ezek levele ugyan csak egy évig marad a növényen, azonban – kedvező körülmények között, például védett fekvésben, enyhe télen – gyakran áttelel és csupán tavasszal, a lombfakadás környékén hullik le. Ebből adódóan téli látványuk örökzöld jellegű. E csoportba sorolható többek között a széleslevelű fagyal (*Ligustrum ovalifolium*) és a fűzlevelű madárbirs (*Cotoneaster salicifolius*).

Ugyan nincs közülük az örökzöldekhez, de gyakorlatilag a félcserjék lombja is áttelel, ezért télen sem válik kopasszá a nyári orgona (*Buddleja sp.*), a levendula (*Lavandula sp.*), számos zsálya (*Salvia sp.*), illetve a meténg (*Vinca sp.*).

Mindemellett egy sor lágyszárú növény lombja is szépen áttelel, ide sorolható a bórlevelű (*Bergenia sp.*), a pálmaliliom (*Yucca sp.*) és számos hunyorfaj (*Helleborus sp.*), köztük egyik kedvencem, a kevésbé csábító névre hallgató, de igazán szépséges bűdös hunyor (*Helleborus foetidus*).

vákia) és Jeliben végezte az „örökké zöldelő kertek” megvalósítását célzó kísérleteit, és munkásságával bebizonyította, hogy számos örökzöld sikerrel telepíthető hazánkban, így a kertépítésben is egyre nagyobb jelentőséget nyertek e fajok és fajták. Az 1980-as évek igényes magyar kertjeiben leginkább kúszó örökzöldeket, oszlopos tujákat, borókákat és kúp alakú fenyőféléket használtak. Érdekes, hogy az akkor ele-

gánsnak ható látvány a jelenkor mindinkább élőlk dominálta, gazdagabb, lágyabb, színesebb kertkultúrájából visszatekintve kissé egyhangú. Holott természetesen az örökzöldeknek is megvan a maguk ugyancsak fontos helye a kertjeinkben. Ma inkább a kert stabil vázát, háttérét adó növényekként tekintünk a tű-, pikkely- és lomblevelű örökzöldekre, amelyeket mintegy **egyharmados arányban** ajánlunk al-

ALPESIEK HELYETT ŐSHONOSAKAT

A magyar talaj- és éghajlati viszonyok nem igazán kedveznek a gyakran párát és savanyú talajt kedvelő örökzöldeknek, ebből adódóan viszonylag kevés őshonos örökzöldet találunk Magyarországon. Miközben több száz lombhullató fajjal rendelkezünk, alig tíz őshonos örökzöldünk van. Ezek a közönséges boróka (*Juniperus communis*), a tiszafa (*Taxus baccata*), az erdei fenyő (*Pinus sylvestris*), és többek között a boroszlán nemzetség (*Daphne sp.*) néhány faja, mint például a védett henye boroszlán (*Daphne cneorum*). Érdemes megjegyezni ezeket, hiszen – a hazai boroszlánokat kivéve – a kereskedelemben jól hozzáférhető fajokról van szó, amelyek remek helyettesítői lehetnek a különböző népszerű idegenhonos fajoknak, és jó eséllyel ellenálló és szépen fejlődő növények lesznek megfelelő helyre telepítve.

Mindezek ellenére a közelmúlt magyar kertkultúrájában meglehetősen meghatározóak lettek a fenyők és társaik, ami bizonyára a német-osztrák „alpesi” kertkultúra erőteljes befolyásával magyarázható

kalmazni. Ha túl sok a változatlanul pózoló örökzöld, komorrá, unalmassá válhat a kertünk, ha viszont túl kevés, akkor kopárnak tűnhet a téli képe.

Az örökzöldek stílusa

Érdemes örökzöldeket használni kertünk folyamatosan szem előtt lévő részein, így a bejáratánál és az ablakból jól látható kertrészekben. Forma, méret és igények szempontjából is igen változatosak, így nagy

Rendkívül erős hangulatképző hatásuk van, ami bizonyára markáns megjelenésükkel és jól behatárolható származási helyükkel magyarázható. Az északi származású, jellegzetes **kúp alakú** fenyőfélék, például a lucfenyő (*Picea abies*) hűvös, hegyvidéki tájak kissé komor hangulatát árasztják, és markáns függőleges kompozíciós elemek a kertben. Jól illenek az északi és nyugati országrész hegyvidéki tájaira. Az **ernyős koronájúak**, mint például a mandulafenyő (*Pinus pinea*) és egyes feketefenyők (*Pinus*

használatuk miatt ez a bélyeg mindinkább lekopott róluk.

A halhatatlanságot sugalló örökzöldek jellegzetes felhasználási területei a sírkertek – gondoljunk a Petőfi által halhatatlanná tett Etelke sírjának cipruslombjaira (*Petőfi Sándor: Cipruslombok Etelke sírjáról*). Nem véletlenül érzik sokan komornak e növényeket.

És hogy az emberi szempontokon túltekintsünk, az örökzöldek télen is remek menedékhelyül szolgálnak a különböző kisebb-nagyobb élőlények számára. Ráadásul igen hosszú életű fajok.

Ültessük körültekintően

A kertészeti fajták hihetetlen formagazdagságban kerülnek piacra, azonban ne feledjük, a kevesebb sokszor több. A fák alkalmazása kapcsán jusson eszünkbe a Kertek könyvét jegyző brit *John Brookes* gondolata, aki szerint legjobb megoldás, ha az általunk kiválasztott fából három-négyet összeültetve erőteljes vizuális hatású csoportokat képezzünk. Ily módon – nagyobb kert esetén – a kert távolabbi pontjára ültetve igazán látványos, méltóságteljes hatást keltenek a nagyobb örökzöldek. Kisebb kertekben kisebb termetű fajok egy-egy példányából képezhetünk izgalmas fókuszpontot.

Elhelyezésüket azonban jól fontoljuk meg, hiszen a helyes kis csemeték felcseperedve komoly árnyékoló tényezővé válnak – ezért e jellemzően hosszú életű fajok ültetésekor mindig gondoljunk a növény várható méretére és a nyílászárók elhelyezkedésére.

A sövényként használható örökzöldek között sokáig csak a tű- és pikkelylevelűek voltak jellemzők. Bár a nyugati tuják (*Thuja occidentalis* 'Smaragd') még tartják magu-

Nyírt tiszafasövény díszfüvekkel a Gellért fürdő előtt

eséllyel találunk az adott helyszínre megfelelő gömbölyű, törpe, szárazságtűrő, napfénykedvelő örökzöld növényt. A méretüket pedig metszéssel jellemzően jól alakíthatjuk. Társíthatjuk őket színes kérgű vagy színes vesszejű, illetve látványos hajtásrendszerű lombhullató fákkal, cserjékkel. Különösen a sötét lombúak remek háttérnövények, akár érdekes formájú cserjék, akár virágos évelők vagy a halványabb őszi-téli színekben pompázó díszfüvek mögött.

nigra), valamint a keskeny **oszlopos**, szinte ceruzavékony ciprusfajok (*Cupressus sempervirens*) mediterrán tájakat idéző fagyérzékeny növények. Helyettesítőjükként a közönséges boróka (*Juniperus communis*) karcú fajtái hasonló hangulatot hoznak a Balaton-felvidék és a Velencei-hegység délies lejtőire. A **kúszó örökzöldek**, mint a törpefenyő (*Pinus mugo*) és a nehézszagú boróka (*Juniperus sabina*) eredetileg magashegységi hangulatot árasztó fajok, de általános

Ültetéskor mindig gondoljunk a növény várható méretére és a nyílászárók elhelyezkedésére

Téli bangita mályvaszín bimbókkal októberben

számtalan, lomblevelét télen is megőrző növényfaj, többek között a molyhos leveleivel díszítő, a kertekben egyre népszerűbb széleslevelű ezüstfa (*Elaeagnus ebbingei*), valamint egy sor figyelemreméltó bangitafaj (*Viburnum sp.*), köztük nagy kedvencem, a még kevésbé elterjedt, télen virágzó téli bangita (*Viburnum tinus*).

Télen virágzó növények

Az örökzöldek mellett a téli kert legnagyobb durranásai alighanem a télen virágzó növények. Ezeket is olyan helyre telepítjük, ahol jól láthatjuk őket – így a legideálisabb a bejárat környéke.

A mind melegebbé váló klíma miatt egyre jobban boldogul – gond nélkül áttelel – hazánkban a gömbölyded, örökzöld, sötét lombú **téli bangita** (*Viburnum tinus*). Tél végén, kora tavasszal, de enyhébb teleken akár már karácsony táján nyílnak gömbölyű fehér virágai, ezeket azonban hetekkel megelőzik mályvaszínű bimbói.

A másik különleges télen virágzó a **téli jázmin** (*Jasminum nudiflorum*). A Kínából származó, kecses ágrendszerű téli jázmin sokáig nem értékelttem kellően. Elsősorban azért, mert leginkább soványka felfelé futtatott, vagy kesze-kusza növekedésű elomló bokrocskáival találkoztam. Hajlamos voltam azt gondolni, hogy csak rendkívül korai – már február végén megjelenő – napsárga virágdísz miatt ültetjük, és ezért elnézzük a furcsa, sokszor borzas habitusát. A fotón látható keleti tájolású támfal-kerítésről leomló napsárga zuhatag teljesen megváltoztatta a téli jázminról alkotott véleményemet. Rájöttem, ez a számára leginkább ideális ültetési mód.

A rendszeres visszavágást kapó dús állomány legalább 2,5 méter magasról csüng alá, a növény jól fészült és elegáns, nyoma sincs a kuszaságnak, amit a könnyen legyökerező ágcskák okoznak.

Mindemellett a lágyszárúak között is akadnak télen virágzók. Ilyen számos hunyorfaj (*Helleborus sp.*), köztük a kevésbé csábító névre hallgató, de igazán csinos **büdös hu-**

Kecsesen leomló téli jázmin

Büdös hunyor a hóban

kat, túlhasználatuk erőteljesen csökkent, főként a változó klíma miatti gyengélkedésük, pusztulásuk okán. Szerepüket újabban az ellenállóbb Leyland-ciprusok (*Cupressocyparis leylandii*) veszik át az erős térhatárolás kategóriában. Méltatlanul háttérbe szorultak viszont a Magyarországon is őshonos közönséges tiszafák (*Taxus baccata*), holott pompás sötétzöldjük remek tűrőképességgel párosul. Ugyanakkor egyre népszerűbbek a lomblevelű örökzöldek, amelyek változatos, izgalmas hatást keltenek a kertünkben és jól nyírható, esetenként virágzó foltokat, sövényeket képeznek. Értelemszerűen ide tartoznak a jól ismert és ellenálló babérmeggyek (*Prunus laurocerasus*) és még

nyor (*Helleborus foetidus*). Ez az Európában őshonos, megdörzsölve katicabogárszagot árasztó hunyorfaj februártól hozza fürtökben nyíló, bókoló, halványzöld vagy bordós árnyalatú virágait. A hazai kertekben eddig kevésbé terjedt el, pedig érdemes lehet nagyobb teret adni szolid szépségének.

Istvánffy Zsófia

ISTVÁNFFY ZSÓFIA

kertépítési tanácsadó

SLOWGARDEN

Kertépítési tanácsadás
fenntartható kertek építéséhez

istvanffy.zsafia@slowgarden.hu

FOTÓ: LAC